

УДК 343.36

Є. С. Жмихов

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННИМ ДІЯННЯМ СУДДІВ (ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Постановою «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі» від 13 березня 2014 р. № 874-VII Верховна Рада України наголосила, що демократія, верховенство права, неухильне дотримання прав людини та забезпечення її основоположних свобод є головними принципами внутрішньої політики України, на утвердження й розвиток яких має спрямовуватись діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування [14].

Проте інститути влади залишаються слабкими й неефективними, серед громадськості поширене занепокоєння надійністю політиків і доброчесністю державних інститутів, рівень життя в Україні є одним із найнижчих серед європейських країн [5].

У щорічному дослідженні розвитку демократії в країнах перехідного періоду організації «Nation in Transit» зазначено, що боротьба з корупцією в Україні ведеться неефективно, повільно реформується система правосуддя. Найбільшими проблемами, на думку експертів, залишаються високий рівень корупції та слабкість інститутів із забезпечення верховенства права [2].

«Українським судам не довіряють: довіра до суддів на сьогодні найнижча в Європі – це 3–4%. І це стосується також кримінальних справ» – ідеться в інтерв'ю експерта, опублікованому на сайті «5 каналу» [4]. Питання довіри до суду – не лише питання судової влади, це питання національного масштабу та навіть національної безпеки [11]. У такому контексті показовим фактом є викриття 9 серпня 2016 р. детективами Національного антикорупційного бюро України на хабарі в 150 тисяч доларів США судді Дніпровського районного суду міста Києва М.О. Чауса [16].

За статистичними даними Європейського суду за 2015 р., Україна є лідером у кількості справ, які розглядає Європейський суд із прав людини: з майже 65 тисяч справ 21,4% подані проти України [20].

За таких умов та з огляду на географічні, політичні й правові особливості (приналежність до романо-германської правової сім'ї) корисним є вивчення досвіду Німеччини, у якій судова система характеризується високим ступенем професійності й незалежності суддів від політичного впливу, а рівень корупції є низьким та не перешкоджає веденню бізнесу [24].

Згідно з інформацією Європейського Суду в 2015 р. проти Німеччини подано 913 заяв, 901 з яких визнана як неприйнятна, лише за наслідком розгляду 6 заяв виявлено порушення Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини [25].

Усе це свідчить про актуальність наукових досліджень у сфері протидії незаконним діям суддів в Україні та важливість вивчення досвіду із цього питання такої розвиненої країни, як Німеччина.

З огляду на актуальність теми окремі питання кримінально-правової охорони правосуддя від незаконних діянь суддів в Україні досліджувались багатьма вітчизняними вченими, такими як П.П. Андрушко, А.М. Бойко, В.І. Борисова, В.І. Тютюгін, Л.Є. Виноградова, С.Є. Дідик, О.І. Залісько, О.В. Капліна, О.Ю. Карташова, Н.Д. Квасневська, І.І. Когутич, О.М. Лемешко, С.В. Малярєнко, А.В. Савченко, П.А. Погорецький, О.М. Овчаренко, В.В. Паришкура, В.В. Сташис, М.І. Хавронюк, В.І. Шакур, С.А. Шалгунова та інші.

У наукових працях багато уваги приділялось таким важливим проблемним питанням, як вивчення й аналіз понятійного апарату у сфері відповідальності суддів за злочини проти правосуддя, дослідження історичного розвитку різних аспектів цього правового інституту. Також проведено змістовні роботи з питань характеристики складів окремих злочинів, які вчиняються суддями в їх професійній діяльності, багато порівняльних аналітичних досліджень вітчизняного й закордонного законодавства з різних аспектів відповідальності суддів у сфері професійної діяльності, а також інші наукові розвідки.

Водночас необхідно зазначити, що проблеми кримінально-правової охорони правосуддя від незаконних діянь суддів потребують подальшого науково-теоретичного визначення та системного вивчення. Крім того, у цій сфері сьогодні існує багато проблем, які не досліджувались.

Варто зауважити, що недостатньо глибоко й системно аналізується досвід передових країн із високим рівнем довіри до суддів, у яких судова корупція практично відсутня. Недостатньо уваги приділено дослідженню формування й функціонування комплексу превентивних заходів для запобігання вчиненню цієї латентної групи незаконних діянь. Поза увагою також залишаються проблеми судової етики в контексті розгляду превентивних заходів і механізмів запобігання протизаконним діям суддів тощо.

Під час здійснення порівняльних досліджень у сфері боротьби з незаконними діями суддів особливу увагу привертає така країна, як Німеччина, яка вважається одним зі світових лідерів у боротьбі з корупцією, реалізуючи якісну базу інституційно-правових інструментів для її придушення та попередження. Згідно з даними звіту четвертого раунду оцінки, підготовленого міжнародною організацією GRECO (група держав у боротьбі з корупцією) та опублікованого 28 січня 2015 р., судова система й прокуратура Німеччини функціонують на високому рівні [23]. При цьому досить важливо наголосити, що Німеччина – це країна зі сталими традиціями в системі судочинства, у якій чи не найбільша частина населення в Європі негативно ставиться до корупції [27].

Правове регулювання кримінально-правової охорони правосуддя від незаконних діянь суддів у Німеччині здійснюється на підставі Конституції Німеччини, Закону Німеччини «Про судоустрій», Кримінального кодексу Німеччини та інших правових актів.

Так, параграфом 2 ст. 98 Конституції Німеччини передбачено, що в разі порушення федеральним суддею принципів Основного Закону Німеччини чи конституційного ладу будь-якої землі під час виконання ним своїх професійних обов'язків або поза реалізацією своїх повноважень Федеральний Конституційний Суд Німеч-

чини за клопотанням Бундестагу може за рішенням більшості в дві третини голосів відправити такого суддю у відставку [21].

Статтею 30 Закону Німеччини «Про судоустрій» передбачено, що суддя, призначений безстроково, може бути усунутий із посади без його письмової згоди в таких випадках: у порядку судового імпичменту, у процедурі дисциплінарного провадження, в інтересах відправлення правосуддя. У таких випадках звільнення з посади має відбуватись на підставі відповідного судового рішення [28]. При цьому необхідно зауважити, що усунення з посади судді відбувається дуже рідко [26]. Згідно з даними річного звіту Федерального Конституційного Суду Німеччини з 2005 р. по 2015 р. жодного випадку застосування процедури імпичменту не відбулось [22].

Розділом 28 «Посадові злочинні діяння» Кримінального кодексу Німеччини передбачається відповідальність судді, який у ході судового розгляду або під час прийняття рішення в справі ігнорує закон на користь чи на шкоду однієї зі сторін. За цей злочин передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 1 до 5 років [7, с. 33].

Німецький законодавець виділяє відповідальність суддів серед усіх посадових осіб, що вказує на підвищену небезпеку саме діянь судді-хабарника. Одержання хабара, вчинене суддею під час відправлення правосуддя, є кваліфікуючою обставиною в ч. 2 параграфа 332 Кримінального кодексу Німеччини, що передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від 1 до 10 років [7, с. 33]. Також варто зауважити, що в Німеччині особлива увага приділяється визначенню відповідальності особи за дачу хабара судді або третейському судді: «Той хто пропонує, обіцяє або передає їм майнову чи іншу вигоду, карається: а) позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років, якщо порушення суддівського обов'язку вже відбулось; б) позбавленням волі на строк від 6 місяців до 5 років, якщо порушення суддівського обов'язку відбудеться в майбутньому» [7, с. 34].

Одним із ключових питань у системі протидії незаконним діянням суддів у сфері правосуддя є питання призначення судді.

Відповідно до ст. 95 Основного Закону Німеччини судді федеральних судів повинні бути обрані спільно повноважним федеральним міністром та комітетом із відбору суддів, який складається з компетентних міністрів земель і рівної кількості членів, обраних Бундестагом. Згідно з параграфом 4 ст. 98 Основного Закону Німеччини землі можуть передбачити, що судді землі повинні бути обрані спільно міністром юстиції землі та комітетом із відбору суддів [21].

Для того щоб стати суддею, кандидат подає відповідну заяву до Вищого суду землі. Попередньо заяву на прийнятність розглядає одна особа (наприклад, референт із питань персоналу Вищого суду землі), і за позитивного висновку такий кандидат зараховується до списку претендентів. У разі появи вакансії в суді кандидати зі списку претендентів запрошуються на співбесіду, яка проводиться трьома особами (представником Міністерства юстиції Німеччини, представником Генеральної прокуратури Німеччини та представником Вищого суду землі). При цьому до співбесіди кандидати перевіряються на судимість, наявність адміністративних стягнень, відбувається також перевірка звернень щодо діяльності кандидата, якщо такі є.

Усі дані перевірок також з'ясовуються в ході співбесіди. Сама співбесіда проходить у два етапи. На першому розглядається біографія кандидата, його становлення як юриста, чим він займався, його хобі тощо. Якщо комісія за першим етапом визнає кандидата непридатним, співбесіда закінчується. Якщо кандидат отримав позитивний висновок, співбесіда продовжується шляхом вирішення кандидатом перед комісією так званих «справ» (на кшталт рольових ігор). Перевіряються не знання кандидата, а його здатність виконувати роль судді. Після завершення співбесіди комісія обирає кандидата з найкращими показниками [9].

Перше призначення суддею відбувається на 3 роки (так званий суддя з випробувальним терміном). У перші 3 роки працює в суді (у палаті) або в прокуратурі. 2 роки суддя працює в одному з дільничних судів. Кожного року суддя, призначений на 3-річний строк, проходить атестацію. Атестацію проводить Президент суду землі та на підставі атестації готує ґрунтовну, фундаментальну характеристику. Для складення характеристики Президент суду землі присутній на засіданні, яке веде суддя, проводить із суддею співбесіду. Після позитивного висновку суддя може подати заявку на конкурс на зайняття посади в певному суді, однак якщо претендентів на одну й ту ж посаду декілька, такі претенденти чекають відкриття вакансії, маючи при цьому статус судді. Водночас такий суддя ще не має статусу призначеного безстроково, а отже, його може бути переведено без його згоди в той суд, у якому виникла потреба в заповненні вакансії. Рішення про безстрокове обрання судді на посаду приймає міністр юстиції за пропозицією Вищого суду [9].

Особлива увага в Німеччині приділяється питанню незалежності суддів. Незалежність суддів забезпечується механізмами й гарантіями, встановленими конституцією та законами.

Однією з найважливіших гарантій незалежності суддів у Німеччині є особливий порядок обрання суддів, передбачений ст. ст. 95 та 98 Основного Закону Німеччини, про які вже вказувалось [21]. Водночас відповідно до Конституції Німеччини судді є незалежними як особисто, так і в процесі прийняття рішень, вони підкоряються лише закону (параграф 1 ст. 97 Конституції Німеччини). Параграфом 2 ст. 97 Основного Закону Німеччини встановлено, що судді, які призначені безстроково, можуть бути звільнені, постійно чи тимчасово відсторонені, переведені або відправлені у відставку до закінчення строку їхніх повноважень виключно на підставі рішення суду та лише на основі й у порядку, передбаченому законом. Імпічмент судді у зв'язку з виявленням ознак порушення принципів Конституції Німеччини або конституційного ладу будь-якої землі здійснюється виключно Федеральним Конституційним Судом Німеччини (п. п. 2 та 5 ст. 98 Основного Закону Німеччини) [21]. Також незалежність судді забезпечується належною винагородою за працю (заробітною платою), матеріально-технічним забезпеченням його роботи (службовий кабінет, техніка, література) [9].

Питання службового нагляду й дисциплінарної відповідальності також посідають важливе місце в системі протидії незаконним діям суддів у професійній діяльності.

Так, судді в Німеччині підлягають службовому контролю, однак лише поза межами відправлення правосуддя. Суддя самостійний в організації своєї роботи,

робочого часу та порядку розгляду справ. Президент суду не має права давати вказівки суддям навіть щодо перебування в будівлі суду чи в кабінеті. Максимальним впливом Президента суду на суддю є висловлення застереження, проте воно не є дисциплінарним стягненням [9].

Видами дисциплінарного стягнення є догана, грошовий штраф, звільнення, переведення до іншого суду, достроковий вихід на пенсію. Питання дисциплінарної відповідальності суддів розглядає відповідна комісія Міністерства юстиції Німеччини. Дисциплінарну справу щодо судді розглядає дисциплінарний суд за позовом Міністерства юстиції Німеччини до судді. Службовий нагляд здійснюється також Президентом суду за виявленими фактами в роботі судді, а не лише за заявою чи скаргю, яка офіційно надійшла до суду. Водночас частка скарг від громадян досить значна, їх також перевіряють; таку перевірку здійснює слідчий, призначений Президентом суду. Як правило, слідчим призначається суддя цього ж суду не нижчого статусу, ніж статус судді, дії якого перевіряються. Звіт слідчий подає Президенту суду, який за результатами розгляду звіту може винести судді догану. Про застосування до судді догани повідомляється дисциплінарна установа, яка може переглянути рішення та навіть застосувати тяжче дисциплінарне стягнення [9].

Таким чином, можна зробити висновок, що низький рівень злочинності та інших правопорушень, високий рівень якості правосуддя й довіри до нього населення в Німеччині є закономірним результатом функціонування таких ключових чинників:

- 1) високого рівня правової регламентації правової охорони правосуддя від незаконних посягань суддів у сфері службової діяльності та інших суміжних питань;
- 2) особливого механізму відбору й призначення суддів на посаду;
- 3) належної реалізації принципу незалежності суддів як у питаннях професійної діяльності, так і в питаннях матеріального забезпечення;
- 4) запровадження ефективних і дієвих механізмів реагування на дисциплінарні порушення суддів.

Водночас варто зазначити, що базовою засадою високого рівня функціонування судової системи в Німеччині є розвинуте громадянське суспільство та його негативне ставлення до соціально небезпечних діянь суддів у їх професійній діяльності.

В Україні основою кримінально-правової охорони правосуддя від незаконних діянь суддів є Кримінальний кодекс України (далі – КК України). До корупційних діянь, відповідно до ст. 45 КК України, належать зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), одержання хабара (ст. 368 КК України), привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. ч. 2–5 ст. 191 КК України) тощо. Проте до переліку корупційних злочинів не включено ст. 375 КК України, хоча постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали чи постанови, як правило, пов'язане з одержанням матеріальних благ, послуг, пільг та інших переваг, тому це діяння також варто віднести до корупційних [5].

Однак існуюча нормативно-правова база показала свою неефективність у боротьбі з протиправними діяннями суддів під час виконання ними службових обов'язків.

Перед українською судовою системою нині постають серйозні виклики. Суспільство активно критикує суддів через відсутність незалежності, неупередженості, прозорості та підзвітності [17].

За даними різних джерел, довіра суспільства до судів в Україні становить 3–4% [6] або 5–10%, що нижче, ніж показник довіри до уряду, парламенту та будь-яких інших державних інституцій [13]. Основною причиною такої критики з боку суспільства є корумпованість системи судочинства, про що часто згадується в засобах масової інформації, особливо останнім часом.

Водночас статистичні дані щодо проведеної боротьби з незаконними діями суддів показують не найкращі здобутки в цьому напрямі. Так, з 1 січня 2006 р. по 1 січня 2010 р. у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком засуджено 3 суддів (одержання хабара) [7, с. 6]. У 2013 р. повідомлено про підозру суддям у 2 кримінальних провадженнях, з обвинувальним актом не передано жодної справи до суду; у 2014 р. повідомлено про підозру суддям у 3 кримінальних провадженнях, до суду з обвинувальним актом передано 1 справу [12]. Протягом 2015 р. в справах, порушених проти суддів за ст. 375 КК України, повідомлено про підозру 22 особи, до суду з обвинувальним актом передано 7 справ [10].

За даними Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККСУ), протягом 2012–2015 рр. до комісії надійшло 174 клопотання Генерального прокурора України щодо відсторонення суддів. «Хітовими» статтями в клопотаннях Генерального прокурора України, за якими обвинувачували суддів, були статті, що стосувались прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України) [19].

За даними офіційного звіту Національного антикорупційного бюро України, до цієї установи протягом шести місяців 2016 р. надійшло 7 повідомлень про вчинення суддями кримінальних правопорушень [3].

Ще однією причиною низького рівня довіри до суддів є те, що вони дуже чутливі до політичного складника тієї чи іншої справи. Багато суддів «вжились» у цю систему та бачать свою роль в обслуговуванні інтересів політичної влади й великого бізнесу, а не в захисті прав людей та утвердженні верховенства права [13]. Проте незалежність суддів – один з основних принципів правової держави. Демократичні суспільства за своїм визначенням не можуть існувати без належного й неупередженого правосуддя [1].

Законодавче закріплення принципів незалежності правосуддя в наш час знайшло відображення в Конституції України, зокрема в ст. 6, згідно з якою державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; у ст. 126, якою передбачено: «Незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією й законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється» [6]. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» також передбачено, що суди, здійснюючи правосуддя, є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції й законів України та на засадах верховенства права [15].

Однак в Україні історично склалось, що незалежність судової влади не є об'єктивно безсумнівною, її потрібно відстоювати [1].

Наприкінці вересня 2016 р. набрав сили новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який є частиною судової реформи [15]. В ідеалі цей закон має сприяти оновленню, деполітизації та посиленню незалежності судової влади [18]. Водночас він передбачає звуження суддівської недоторканності: суддя може бути затриманий без будь-якого дозволу під час або відразу після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину (ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Самі повноваження щодо надання згоди на затримання судді передаються Вищій раді правосуддя [15].

Водночас новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» суттєво змінює процедуру призначення, звільнення та притягнення до відповідальності суддів. Так, ним встановлено вимоги до кандидатів на посаду судді: на цю посаду може бути призначений громадянин України, не молодший 30 років, проте не старший 65 років, який має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше 5 років, володіє державною мовою й відповідає встановленим критеріям професійної компетентності та чесності (ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [15]. Також законом скасовується інститут «призначення судді на посаду вперше на п'ятирічний термін» [18].

У ст. 70 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачена процедура добору та призначення суддів, яка включає в себе такі стадії:

- 1) рішення ВККСУ про оголошення добору кандидатів;
- 2) розміщення оголошення про проведення добору кандидатів на офіційному сайті ВККСУ;
- 3) подання особами, які виявили намір стати суддею, відповідної заяви та визначених документів;
- 4) здійснення ВККСУ перевірки відповідності осіб, які звернулись із заявою для участі в доборі;
- 5) допуск ВККСУ осіб, які за результатами перевірки відповідають установленим цим законом вимогам;
- 6) складання особою, допущеною до участі в доборі, відбіркового іспиту;
- 7) встановлення ВККСУ результатів іспиту та їх оприлюднення;
- 8) проведення стосовно осіб, які успішно склали відбірковий іспит, спеціальної перевірки в порядку, визначеному законодавством про запобігання корупції;
- 9) проходження кандидатами, які успішно склали відбірковий іспит та пройшли спеціальну перевірку, спеціальної підготовки; отримання свідоцтва про проходження спеціальної підготовки;
- 10) складання кандидатами, які пройшли спеціальну підготовку, кваліфікаційного іспиту та встановлення його результатів;
- 11) зарахування ВККСУ кандидатів за результатами кваліфікаційного іспиту до резерву на заміщення вакантних посад судді;
- 12) оголошення ВККСУ відповідно до кількості вакантних посад судді в місцевих судах конкурсу на заміщення таких посад;
- 13) проведення ВККСУ конкурсу на заміщення вакантної посади судді на основі рейтингу кандидатів та внесення відповідної рекомендації щодо призначення Вищій раді правосуддя;

14) розгляд Вищою радою правосуддя рекомендації ВККСУ та ухвалення рішення щодо кандидата на посаду судді;

15) видання указу Президента України про призначення на посаду судді – у разі внесення Вищою радою правосуддя подання про призначення судді на посаду [15].

Перелік дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватись до судді, наведено в ст. 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Зокрема, цими стягненнями є такі: 1) попередження; 2) догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; 3) сувора догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня; 6) подання про звільнення судді з посади. Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, інші обставини [15].

Новим Законом України «Про судоустрій і статус суддів» також запроваджено моніторинг способу життя суддів: крім декларації про доходи, суддя зобов'язаний подавати декларацію родинних зв'язків судді та декларацію доброчесності. Водночас суттєво підвищено винагороду суддів, що впроваджуватиметься поетапно [15].

Експерти загалом позитивно оцінили цей закон. Хоча є й деякі ризики. Наприклад, на думку юристів, механізми забезпечення незалежності суддів та оновлення суддівського корпусу є недостатніми. Також до недоліків відносять можливе продовження терміну перебування голів суддів на посадах, видачу суддівських посвідчень Президентом України та складання присяги перед ним [18]. До того ж складно говорити, наскільки позитивним кроком є скасування інституту тимчасового призначення судді.

Проте, вочевидь, говорити про об'єктивну оцінку нововведень можна буде лише після їх реального втілення, що фактично ще не відбулось.

З огляду на наведене можна констатувати, що низький рівень довіри українського населення до вітчизняного правосуддя, а також високий рівень корумпованості серед суддів є фактично індикаторами наявності низки серйозних проблем у сфері кримінально-правової охорони правосуддя від незаконних діянь суддів. Серед них найбільш гострими є, по-перше, проблеми правового регулювання, які полягають у його невизначеності та наявності прогалин у ключових питаннях, зокрема, відсутності чіткого понятійного апарату, невизначеності кола корупційних діянь, відсутності спеціальної процедури притягнення суддів до відповідальності, необхідності введення додаткових норм встановлення кримінальної відповідальності тощо. По-друге, ключовою залишається проблема селекції суддів, оскільки існуюча процедура явно недостатня для якісного відбору суддів (вона практично повністю зорієнтована на з'ясування певних знань, тобто перевірку пам'яті), не

дає змогу детально з'ясувати професійний шлях кандидата, його вміння й особисті якості, які дають можливість виконувати функції судді, відомості про адміністративні та дисциплінарні стягнення тощо. По-третє, проблемним залишається питання реалізації принципу незалежності судді в Україні, адже він задекларований, проте не реалізований, і це прямо впливає на роботу суддів, які приймають рішення під політичним тиском. По-четверте, чинна в Україні система заходів дисциплінарного впливу також не може вважатись адекватною й ефективною, тому існує потреба в удосконаленні цього блоку заходів.

При цьому варто визнати, що основою цих проблем судової влади є те, що громадянське суспільство в Україні лише формується та не здатне протистояти всім кримінально-корупційним викликам. Багато українців не просто не виказують негативне ставлення до судової корупції, вони є заінтересованими, активними учасниками різних схем у судових злочинах і порушеннях (наприклад, дача хабара за винесення законних чи незаконних рішень). Самі ж реформи суспільством сприймаються як формальна необхідність для отримання чергових позик, а не для внесення реальних змін.

Підсумовуючи проведений порівняльний аналіз у сфері кримінально-правової охорони правосуддя від незаконних діянь суддів в Україні та Німеччині, наголошимо, що сьогодні перед Україною постала серйозна проблема, яка виражається в трьох аспектах: а) високій кримінальній корумпованості судової влади, поєднаній із низькою якістю судочинства; б) нереалізованості принципу незалежності судової системи; в) безвідповідальності суддів за незаконні діяння.

Для вирішення проблем судочинства важливим є позитивний досвід Німеччини – країни з низьким рівнем судової корупції та високим рівнем довіри населення до правосуддя. Так, звертаючись до німецького досвіду, можна сказати про необхідність удосконалення в Україні нормативно-правового регулювання питань, що стосуються боротьби з незаконними діяннями суддів у сфері правосуддя. При цьому нам, як і в Німеччині, спершу необхідно визнати, що злочини, які вчиняються суддями, є особливо небезпечними. Це має змінити підхід законодавчого регулювання питань відповідальності суддів, тим більше що в Україні є потреба у введенні більш широкого й жорсткого спектра заходів відповідальності суддів.

У межах удосконалення нормативно-правової бази доцільно перейняти норми Кримінального кодексу Німеччини, якими передбачається встановлення відповідальності судді, який у ході судового розгляду або під час прийняття рішення в справі ігнорує закон на користь чи на шкоду однієї зі сторін (в Україні, де ми маємо високий рівень судової корупції, ці норми фактично введені як дисциплінарна відповідальність). Водночас необхідно внести зміни до нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо конкретизації підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності, що дасть змогу вирішити проблему підміни одного виду відповідальності іншим. При цьому варто зазначити, що дисциплінарна відповідальність має наставати тоді, коли сторонам у справі не завдано серйозної шкоди (тобто порушення не несе великої суспільної небезпеки).

Також необхідно приділити увагу вдосконаленню процедури обрання суддів, увівши обов'язкові норми щодо детального вивчення особистості претендентів,

а також встановлення професійних та особистих якостей кандидатів. Окремо зауважимо, що скасування в новому Законі України «Про судоустрій і статус суддів» інституту тимчасового призначення вважається негативним нововведенням з огляду на об'єктивну необхідність встановлення й оцінки якісних показників виконання суддею своїх службових обов'язків, особливо на перших етапах роботи. Позитивний досвід застосування цього інституту в Німеччині переконує в необхідності його відновлення.

Законодавчі зміни, які недавно набрали сили, також теоретично спрямовані на посилення суддівських гарантій щодо незалежності й деполітизації, однак нині досить складно говорити про те, який насправді вплив матимуть ці зміни. У свою чергу варто зазначити, що в Німеччині досить серйозно підходять до забезпечення незалежності суддів як у політичному, так і в матеріальному аспектах, тому ці здобутки також можуть бути прикладом для України.

Варто зауважити, що в Україні є позитивне зрушення – активізація українського громадянського суспільства, яке активно піддає критиці вітчизняне правосуддя, адже воно має слугувати народу та підкорятись лише закону, а не особистим корупційним інтересам та інтересам олігархів.

Головне, що необхідно пам'ятати, – це те, що судді мають бути незалежними, а інструменти правової охорони правосуддя повинні спрямовуватись виключно на тих суддів, які вчиняють незаконні діяння, та не мають бути методом зведення рахунків, залякування чи тиску.

Література

1. Галайденко Т.В. Актуальні проблеми забезпечення незалежності судової влади України / Т.В. Галайденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik01_05.pdf.
2. В Україні «гібридний режим», корупція та правосуддя на рівні 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2016/>.
3. Звіт про роботу Національного антикорупційного бюро [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/media/documents/>.
4. Довіра до суддів в Україні є найнижчою в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.5.ua/suspilstvo/dovira-do-suddiv-v-ukraini-ie-nainyzhchoiu-v-eyropi-ekspert-109316.html>.
5. Канадсько-український проєкт сприяння доброчесності: підсумковий звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauch.com.ua/pravo/7590/index.html>.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Квасневська Н.Д. Кримінальна відповідальність судді за неправосуддя в Україні : [монографія] / Н.Д. Квасневська. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 192 с.
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/2341-14>.
9. Навчальний візит представників Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до Федеративної Республіки Німеччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobotnitstvo/>.
10. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
11. Питання довіри до суду – це питання національної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/interview/pitannya-doviri-do-sudu--ce-pitannya-nacionalnoyi-bezpeki--t-suyarko.html>.
12. Погорецький М.А. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України: проблемні питання матеріального та процесуального права / М.А. Погорецький // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 223–234.

13. Проблеми, які має вирішити реформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rpr.org.ua/groups-rpr/sudova-reforma/>.
14. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : Постанова Верховної Ради України від 13 березня 2014 р. № 874-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/874-vii>.
15. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
16. Скандального суддю зловили на хабарі у сумі 3,7 млн гривень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2016/>.
17. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/RSU_site/2014/Att1_strategy.pdf.
18. Судова реформа: продовження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://voxukraine.org/2016/07/22/imore-release-39-ua/>.
19. Судді, хабарі, безкарність, реформа. Частина перша [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corruptua.org/2016/06/suddi-habari-bezkarnist-reforma-chastina-persha/>.
20. Україна лідирує за кількістю позовів у Євросуді з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/ukrayina-lidiruye-za-kilkisty-pozoviv-u-yespl-580088.html>.
21. Basic Law for the Federal Republic of Germany [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bundestag.de/blob/284870/ce0d03414872b427e57>.
22. Federal Constitution Court – Annual Statistic 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/>.
23. Fourth evaluation round Corruption prevention in respect of parliament, judges and prosecutors // Evaluation report Germany adopted by GRECO at its 65 Plenary Meeting (Strasbourg, 6–10 October 2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/>.
24. German Judicial System [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/>.
25. Germany Ratified the European Convention on Human Rights in 1952 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.coe.int/Documents/>.
26. Judicial Appointments in Germany and the United States [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/>.
27. Special Eurobarometer 397 Corruption: report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf.
28. The German Judiciary Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drjg/.

Анотація

Жмихов Є. С. Основні проблеми протидії незаконним діям суддів (порівняльне дослідження). – Стаття.

Стаття являє собою порівняльне дослідження основних проблем протидії незаконним діям суддів у сфері правосуддя в Україні та Німеччині. У статті висвітлено правові інструменти кримінально-правового захисту правосуддя від незаконних посягань суддів у Німеччині, на основі чого запропоновано шляхи вдосконалення механізмів боротьби з незаконними діями суддів в Україні.

Ключові слова: судді, правосуддя, довіра, корупція, незаконні посягання суддів, порушення, відповідальність.

Аннотация

Жмыхов Е. С. Основные проблемы противодействия незаконным деяниям судей (сравнительное исследование). – Статья.

Статья представляет собой сравнительное исследование основных проблем противодействия незаконным деяниям судей в сфере правосудия Украины и Германии. В статье освещены правовые инструменты криминально-правовой защиты правосудия от незаконных посягательств судей в Германии, на основании чего предложены пути усовершенствования механизмов борьбы с незаконными деяниями судей в Украине.

Ключевые слова: судьи, правосудие, доверие, коррупция, незаконные посягательства судей, нарушение, ответственность.

Summary

Zhmykhov Ye. S. The main problems of the counteraction to illegal acts of judges (a comparative study). – Article.

The article is a comparative study of the main problems of counteraction to illegal acts of judges in the field of justice of Ukraine and Germany. The article outlines the legal instruments of the legal protection against unlawful actions of judges in Germany. The study also suggests the ways of improving the legal mechanisms of combating the unlawful actions of judges in Ukraine which are based on the Germany's positive experience.

Key words: judges, justice, confidence, corruption, illegal actions of judges, violation, responsibility.